

חֹה רִיבְלִין

חווה ריבלין

עליה השלום

א חשוון תש"ט - י ניסן תשנ"ח

איכה הלכה חוה-אסתר

איכה הלכה חוה-אסתר

חילת הנחל בת תשע ועשר

הבת היחידה לאמה ולאביה

האחות האחת לשלשת אחיה

החברה הנעימה לרעייה ורעותיה

החרוצה המסורה בכל דרכיה

בדמי ימיה ובלא עת

ביו"ד בניסן תיר-שין-קף-חית

בשכבה על מטתה בתוך הצריף

בשעות הבקר בקבוצת עין-הנצי"ב

חברת "בני-עקיבא" מ"גרעין מגשימים"

בני "תורה ועבודה" וגם חילים

נטלה נשמתה ונאספה אל עמיה

ובעודה באבה נקטע קו חייה.

בסוף מלחמת השחרור בראש חדש חשון

בשנת תיר-שין-טית עם הגשם הראשון

מרחם יצאה והחלה לחיות

כשף הקרבות ובגבור התקוות

בהיותה בבית החולים עוד נפלו פצצות

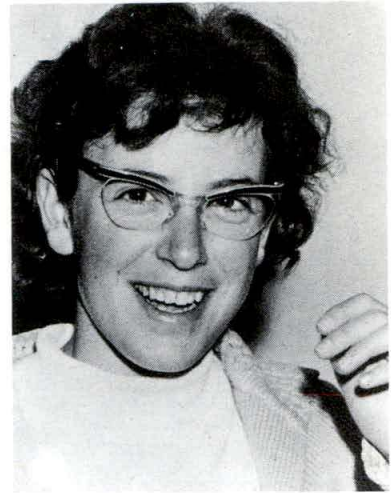
לא הרחק משם אם כי אחדות

עודנו במחנה לאב הגיעה הבשורה

ובשמחתו הרבה על הבת הנולדה

מהר לתקן את החור שבמתקרה

שנפגעה מפצצה בימי המלחמה

האב מהצבא קבל חפשה

כי נולד הולד השלישי במשפחה

ולאחר תקון הבית ושאר הצרכים

אליו חזרה היולדת אם הבנים

ואמה התנינות בת השם חוה-אסתר

מכנה חוה'לה בפי המקצר.

עודנה בעריסתה כבת שבועים שלשה

שוב נפלו פצצות לא רחוק מביתה

מאורון האויב בסיום המלחמה

בקול רעש גדול ופחד ואימה

ותבהל תוף שנתה ותפרץ בבכיה

ועם ההורים והאחים למקלט הגיעה

נחמדה ונעימה ולכת מצניעה

עברה את הדרך של ימי נעוריה

בגן הילדים ובבתי הספר

מלאה חובתה ביפי הספר

לא הלכה בגדולות ולא רמו עיניה

ותשא חן וחסד בעיני כל רואיה

מגיל צעיר ל"בני-עקיבא" הצטרפה

וגם כאן אחזה בדרך הישרה

בנאמנות ומסירות רציפות ודבקות

תכונותיה הקבועות בתכלית השלמות

ב"סניף" ב"שבט" ב"מחנה" וב"טיול"

מערכת בין חבריות ומסורה בלי גבול

וכאשר הגיעה לסיום הלמודים

וַתָּבוֹא עִם חֲבֵרוֹתֶיהָ לְפָרֶשֶׁת הַדְּרָכִים
לֹא רָצְתָה לְנִטּוֹת שְׂמָאל וַיְמִין
וְהַמְשִׁיכָה דַרְכָּה עִם הַגְּרָעִין
גְּרָעִין מְגֻשְׁמִים לְצַפּוֹן פָּנָה
לְעֵין הַנְּצִיב בֹּא וְשֵׁם חָנָה
מִשָּׁם. לְגִלְבוּעַ גְּרָעִין הַנְּחִיל עָלֶיהָ
לְהַחְזִיק בַּהֲאֲחֻזוֹת אֲשֶׁר לְמַעְלָה
יְמִי הַגִּלְבוּעַ יְמֵי הַשִּׂיא לְגְרָעִין
יְמֵי הַגְּנָה וּמִשְׁמַר עַל גְּבוּלָהּ שֶׁל גִּזְיִן
שָׁם הָיוּ וְהֵגְו גַם בִּשְׁשֶׁת הַיָּמִים
יְמֵי הָרַעְדָה הַגְּדוּלָה וְתִשׁוּעַת עוֹלָמִים
וְקֹדֶם לְאוֹתָם הַיָּמִים הַגְּדוּלִים
בַּיּוֹם הַעֲצָמָאוֹת בְּעִיר יְרוּשָׁלַיִם
בְּמִסְפַּן הַלִּילִי בְּאַצְטִדִיּוֹן
וּבְמַצְעַד צֶהֱל בְּעֶצֶם הַיּוֹם
חָנָה אָסְתָר עִם חֲבֵרוֹתֶיהָ
בְּנָאוֹן וּבַהוֹד צָעְדָה צָעְדֶיהָ
וּבְתוֹם יְמֵי הַשְּׁהוֹת בְּגִלְבוּעַ
שׁוֹב הַגְּרָעִין לְקַבּוּצָה הַגִּיעַ
וְעַם הָעֲבוּדָה הַמְּסוּרָה בְּמִשְׁקַ
כְּשֶׁהִיד הָאֲחַת מִחֻזְקָה בְּנִשְׁקַ
הַחֲלוּ לְדוֹן וְלַחֲשֹׁב עַל הָעֵתִיד
לְאַחַר הַשְּׁרוֹת מֵהַ יְהִיָה הַתַּפְקִיד
“מָה אַעֲשֶׂה בְּעִיר? – אֵין טַעַם לַחַיִּים בָּהּ!
כֹּה הָיוּ דְבָרֶיהָ כֹּה הָיָה בְּלִבָּהּ
וּכְשֶׁהַחֲלוּ מִדְּבָרִים עַל הַתִּישׁוּבוֹת קַבּוּצָה

בְּגִלְבוּעַ הַהָר שְׂמַמְעָרַב לְקַבּוּצָה
נִתְפָּשָׁה לְרַעִיּוֹן וְנִמְרָה אָמַר בְּלִבָּהּ
וְשָׂכֶם נִטְתָה וְנִתְנָה יָדָהּ
כְּמִזְכִּירַת הַגְּרָעִין הַשְּׁתַמְפָּה בְּדִיוּנִים
שָׁגַם לַיּוֹם בּוֹ גִּוְעָה הָיוּ נוֹעְדִים
אוֹלָם בְּרֵאשִׁית הַדְּרָךְ הַחֲדָשָׁה
עֹכֹבִים נִתְגַּלְו וְשִׁבְשָׁה הַפְּרָשָׁה
כְּאַבִּיר־רֵאשׁ וּמַחֲוֹשִׁים הָרַבּוּ לְהוֹפִיעַ
וְכַמּוֹכָ וּבּוֹדָאֵי אֶת הַמַּחֲשׁוּבוֹת לְהַפְרִיעַ
וּמִי יוֹדַע עַד כַּמָּה סִבָּלָה
וְהַתְּגַבְּרָה וְהַתְּאֲמָצָה לְהַמְשִׁיף בְּמִסְלָה
בְּהוֹיָתָה בַּיָּתָהּ פַּעַם הַאֲחֻרוֹנָה
כְּעֲשָׂרָה יָמִים לְפָנָי שֶׁהִסְתַּלְקָה
אַבָּא הָיָה חוֹלָה וְשָׁכַב בְּמִטָּה
וּכְשֶׁנִּפְרְדָה וַיִּצְאָה בְּדַרְךָ לְקַבּוּצָה
אָמְרוּ לָהּ לְהִזְהָר וּלְשִׁמּוֹר עַל בְּרִיאוֹתָהּ
וְהָיָה כְּצֵאתָה כֹּה הָיְתָה תְּשׁוּבָתָה
“הָעֵקֶר שֶׁאַתָּה תְּבָרִיא” וְשָׁלוֹם וּבִרְכָּהּ
וּמִי מְלַל וּמִי פִלֵּל
כִּי כַּעֲבוּר יָמִים אֲחָדִים כָּצַל
תַּעֲלָה חָנָה אֲסְתָר כְּכִסְעָרָה
וְתִלְקַח מֵהוֹרֵיהָ וּמְכַל אֲשֶׁר הִכִּירָהּ.
וְהָיָה לְאַחַר שֶׁאַפְסָה כָּל תַּקְוָהּ
וּכְאֲשֶׁר בְּלֵי רוּחַ חַיִּים שְׂכָבָה חָנָה
וַיַּחַל הַמַּסַּע הָאַחֲרוֹן שֶׁלָּהּ

הַמַּסַּע אֵלֶי קָבַר בְּעִיר מוֹלְדָתָהּ
מִעֵין הַנְּצִיב אֵל הָעִיר חִיפָה
שָׁם עָכְבָה וְהוֹלִינָה הַגּוֹיפָה
וּמִמְחֶרֶת הַיּוֹם לְאַחַר הַטְּהָרָה
הָאָרוֹן נִסַּע לְיְרוּשָׁלַיִם הַבִּירָה
וְהָעִיר הַנְּאוּלָה בְּחֲדָשׁ הַנְּאוּלָה
הָיְתָה מְקֻשָּׁט וּבְדִגְלִים דְּגוּלָה
כִּי הָיָה זֶה הַיּוֹם הַשְּׁנִי לְצָעְדָה
אֲשֶׁר זֹאת הַפַּעַם בִּירוּשָׁלַיִם הַתְּרַכּוּהָ
מוֹעֵד הַהַלְוִיָּה לְשָׁעָה אַרְבַּע נְקִבַּע
וּמוֹדְעוֹת הַדְּבָקוֹ לְהוֹדִיעַ וְלַהֲנַדַּע
בְּבֵית הָעֲלָמִין שְׁבַה־הַרְצָל
מְקוֹם קְבוּרָתָם שֶׁל חִילֵי יִשְׂרָאֵל
שָׁם נִבְחַר מְקוֹם קְבוּרָתָהּ
שֶׁל חִילַת הַנְּחִיל הַנְּאֻמָּנָה חָנָה
בְּשַׁעְרֵי בֵית הַקְּבָרוֹת קְרוּבִים וַיִּדְיִדִים
נְקִבְצוּ וּבָאוּ הַלוּמִים וְנִדְהָמִים
אֲמָא וְאַבָּא וְשִׁלְשֶׁת הָאֲחִים
וְהַסְּבָתוֹת וְהַקְּרוּבִים וְחַבְרִים וַיִּדְיִדִים
וּבְהִגִּיעַ הָאָרוֹן לְכַפֵּר הַשַּׁעַר
בְּכִי וּבִגְיוֹן וּבְשִׂיא הַצַּעַר
אֶת פְּנֵיו קָבְלוּ בְּנֵי הַמִּשְׁפָּחָה
וַיַּגְדֵּל הַכָּאֵב וַתַּגְדֵּל הַצּוֹחָה
חִילֵי הַצָּבָא אֶת הָאָרוֹן נִשְׂאוּ
לְמַעַל הַהָר שָׁם הִקְבַּר חָצְבוּ
בְּחִלְקָה בָּהּ נִטְמְנוּ חִילֵי תְּשַׁכַּח

בני ירושלים גבורי כח
 שהערו נפשם בארץ ירדנים
 בעמדם מול אויבים זדים ומשטינים
 לקבר המלבני הארון הורד
 ומעיני כל נוכח דמע ירד
 נטמנה חוה-אסתר וכסתה בעפר
 ונעלמה מעין כל וכל לב חמרמר
 ומזמור וקדיש ותפלה נאמרו
 וכמנהג הצבא ברובים ירו
 והאב שפך שיחו וספד ויכה
 איכה איכה חוה-אסתר הלכה

בעיני חברה מילדות — נעמי

היכרתיה עוד מילדותי. ילדה שקטה היתה, צנועה ונחבאת אל הכלים. והשנים לא שינו מידותיה אלו. היא נשארה ענווה ומאופקת גם כשגדלה. חיתה לה את עולמה אי שם בתוכה, ולכן לא רבים זכו לדעת מה מסתתר מאחורי דמותה. היא ידעה את מקומה בעולם, בחיים ובחברה. לא שאפה אל מעבר לגבול יכולתה, לא רצתה להיות מה שאינה. אף פעם לא ניסתה להתבלט, אבל תמיד בלטה בטוב לבה, ובנכונותה, שמעולם לא פסקה, לעזור לחברותיה ולחבריה.

במיסדרים היתה תמיד מוכנה ראשונה. זריזה היתה ומסודרת, ולכן עלתה על כל חברותיה בהספק. אולם מעולם לא ניצלה יתרונה זה לטובתה הפרטית, לסידורים אישיים או למנוחה. תמיד חשה לעזרת חברותיה, וזאת בלי כל שמץ של התרברבות. גם את תפקידיה בחברה, בסדרנות העבודה וכחברת מזכירות הגרעין מילאה באותו השקט האופייני לה ובמלוא המסירות. כזאת היתה חוה בימי חייה הקצרים, וככה סתם, כמתוך שינה, כאילו היה זה חלום, הלכה מאתנו.

אל חוה — אמנון

זכורים לי ימי חופשת הקיץ בסוף שנות הלימודים ואחריה תקופת השל"ת. היו אלה ימים גדושי אתגרים לחברי ה"סניף" ו"הגרעין" הנבנה. אורגנו כנסים, פעולות וטיולים, והיית זאת את, עשירת יוזמה ומרץ, שלא חסכת זמן וטורח למעננו. מה מאוד היית קשורה אל ה"סניף" ואל התנועה, שתפסו מקום כה נכבד בערכיך. בכל הזדמנות מיהרת אל ה"סניף" — לקשט, לשרטט ולפעמים אף להדריך, ומה יקר היה בעיניך ה"גרעין".

בקוצר רוח חיכית לתחילת שירותך לאומה, ועשית זאת בהחלטה נחושה, אף על פי שרבים ניסו להניא אותך מלבחור בדרך זו דווקא. אלה הציעו לך שתדאגי יותר לעצמך ולעתידיך

האישי, אולם לא שינית את דעתך, עזבת את בית הורייך ובאת לעין הנציב. כאן גילו ה"חברה" את הכוחות הגלומים בקרבך, ומיד נבחרת לוועדות שונות. עבודתך היתה ללא לאות, תמיד עמדת במשימה שלפנייך וקיימת רבות מהמצופה ממך במסירות עד תום.

ובעלותנו ל"היאחזות" שבמעלה הגלבו, נבחרת להיות סדרנית העבודה, בהתחשב עם יחסייך הטובים עם הבנות ללא יוצאת מן הכלל.

— ועתה, האומנם אינך בקרבנו יותר? והאומנם לא נזכה לראות את בת הצחוק על פנייך? ומדוע דווקא בעת הזאת עזבת אותנו, בדמי עלומיך, וכשהולכת ומתארגנת ההתשובות במעלה הגלבו ואת משתתפת בפעילות בהקמתה ודואגת לכל ענייניה? לעולם לא נשכחך, וזכרך יהי עמנו לעד.

ה ח ד ר - יהודית

קָטָן הָיָה הַחֲדָר קָטָן אָבֵל יָפָה
וְרֵיחַ טוֹב גִּדְּף מִמֶּנּוּ רֵיחַ הַקֶּפֶה
מוֹהָבִיל צְבֻעוֹנֵי מִתְנוֹפֵף עַל חֵלוֹן
עַל מִטָּה יִשְׁנוּ שְׁטִיחַ שְׁטִיחַ אָפוּר
וְהַפֶּל כֹּה שְׁלוֹ וְשִׁקֵּט

הֵיכָן זֶה יוֹשְׁבָה אֶת עֲכָשׁוֹ יִקְרָה
אוֹלֵי מִשְׁמִים הִנֵּה מִבֵּיטָה
רוֹאֶה אֶת הַחֲדָר קָטָן וְעָגוּם
מִתְרִישׁ וּמְחַכֶּה בַּפֶּנֶה הַקְּמָקוּם
אֵין עוֹד רֵיחַ קֶפֶה אֵין מִטָּה עִם שְׁטִיחַ
אֵין מוֹהָבִיל צְבֻעוֹנֵי מִתְנוֹפֵף לוֹ כְּרוּחַ

רַק דְּמָמָה אֵיוּמָה וְכוֹאֲבָת
רַק צְלָלִים שְׁחוֹרִים מְדֵי עָרֵב
כִּי אֲנַחְנוּ יוֹדְעִים אֵין שִׁיבָה מִמְרוֹם
כִּן אֲנַחְנוּ בּוֹכִים אֵין שִׁיבָה מִמְרוֹם

קשה ••• מדה

קשה להאמין ששוב לא נוסף לראותך, חוה! ואת חיוכך, שלא היה חיוך ריקני כי אם חיוך של טוב לב ושתמיד נתלווה אליו מעשה טוב, מלת עידוד לחברה או לחבר ועזרה לזולת בכלל. ביום פגישתנו הראשון, בהכשרה, התנדבת לרקום את מספרי ה"מכבסה" שלנו, ומאז הננו זוכרים אותך תמיד — מחייכת, עוזרת ומעודדת. בכל מקום שבו היו זקוקים למישהו, היית מופיעה ראשונה והולכת כשבפיך השאלה: האוכל לעזור עוד? וותרנית ופייסנית היית בלי גבול. כשלא נמצאה "פטרולית" בגלבו, קמת את לתפקיד זה. וכשסרט טוב הגיע ל"היאחזות", התנדבת להיות שומרת הטלפון. וכשלא נמצאה בת שתעבוד "תור מוקדם" ב"משק", היית את שהסכמת לקום לעבודה, וגם כאשר כבר לא חשת בטוב ונסעת ל"בדיקות" שתוצאותיהן איחרו להגיע.

וכשחלה אחד מה"חברה", מעולם לא חיכית שיאמר תודה על ממתק או עיתון או מכתב שהבאת לו אלא רצת מיד להביא לו שני. וכאת חלית לא היה אף אחד זקוק למלת התודה על העזרה שהגיש, כי מבט עינייך אמר לו הכול.

ביום שישי אחד, לפני יציאה למארבים, אמרת לי כי מחר ימלאו לך תשע עשרה שנים. היכולתי להעלות בדעתי מה שיקרה כחמישה וחצי חודשים אחרי כן? והלוא מלאת חיים ומרץ היית גם בשעות חייך האחרונות, עת עמדת להשתתף בישיבה ובדיון על איזרוח הגלבו, שהיה חלום חייך.

מרץ, שמחת חיים וענווה הם שכה אפיינוך, חוה אסתר. חייך הטהורים הקצרים מהווים מעין סמל למלים העולות מראשי התיבות של שמך. לעולם נזכרך כסמל לחיי אדם בכלל ולאשת חיל בפרט.

חבל ••• חזי

... חסרונך מורגש בכול. איננו מבינים איך נלקחת מאתנו כשכל כך הרבה היה לפנייך.

... כשהכרזנו רשמית על העליה לגלבווע, צצה דמותך בכול, ואילו היית אתנו בוודאי היית נבחרת להיות חברת המזכירות של מעלה הגלבווע. כי הלוא תמיד בחרת בדרך הקשה והחלוצית והיית מוכנה לעמוד בכל האתגרים שחיכו לנו.

תקופת מה עבדנו יחד בסידור העבודה שהוא תפקיד הדורש אהדה, גמישות והתחשבות עם הזולת. היה זה תפקיד מתאים לך, כי הצטיינת בתכונות הללו. בכל מקרה שהיה נדמה לך שנעשה עוול כלפי אחת הבנות, היית מתקוממת, ולא פעם לקחת על עצמך את העבודות שאינן נעימות, מבלי להטילן על אחרים — כי כך היתה דרכך.

ליד קברך הרענן ספד לך אביך ואמר שאילו היית בן היית עושה גדולות כחילי, אבל את הלא גם כבת מלאת את חובתך בכל המסירות, ובייחוד בימי מלחמת ששת הימים — היית פטרולית, מחלקת אוכל לחברים שבעמדות, משתתפת בחפירת העמדות ויותר מזה.

חבל שלא זכית להגיע למלוי שאיפותייך! חבל שאינך אתנו עוד ואין אנו רואים את בת השחוק שהיתה תלויה על שפתייך תמיד!

חבל על דאבדין ולא משתכחין!

"חבורה ומשפחה דומין לכפת אבנים, אתה נוטל ממנה אבן אחת וכולה מתרועעת..."
ירושלמי מו"ק

האומנם אינך? — רחלה

אפילו עכשו עוד נפלט לעיתים מהפה: "חווה!", ומיד את נעצרת וחוזרת בך: "מה אמרתי? הרי זו טעות!" — וקשה להאמין, וקשה לנו מאוד!

חווה, זוכרת את את התקופה על הגלבווע, כאשר חפרנו יחד עמדות והכנו אוכל לנמצאים בהן? — אז למדתי להכירך כראוי! הזוכרת את כשעמדנו עם ארגז האוכל, בדרך לחפירות, כשלפתע עברו שני מטוסים וידענו שהחלה המלחמה? כמה

חרדנו אז וכה רצינו כולנו שלא יקרה דבר.
ואחרי המלחמה עלינו לעמדות ונזכרנו בכול, ועכשו קשה
לזכור בלעדייך.

בכמה רצון והקרבה עשית תמיד הכל למען הזולת, בעבודה
ומחוצה לה! — הידעו זאת? אולי, אך עכשו זה אינו משנה
יותר.

וכשלפעמים שואלים בטעות "חיה בחדר?" או מישהו מציע
ואומר "ניגש לשאול את חיה", עולה כמו צעקה מעומק הלב
ומבקשת להתפרץ אך נמוגה היא בפה.

ביושר ובאמונה — יהודית

"חיה, מה אני עושה מחר?" — כך היינו רגילות לשאול אותה
כל פעם שפגשנו בה ב"היאחזות". ולמרות שידענו יפה וברור מה,
ולמרות שקראנו זאת כבר יותר מפעמיים על לוח המודעות (שהרי
ממילא לא היה דבר אחר בלוח המודעות מלבד הודעות על סידור
העבודה), אבל עיקרון היה הדבר לשאול, כדי שנוכל לצעוק
ו"לקטר" ולהראות שוב ושוב את אי שביעות רצוננו מן העבודה.
— "מה פתאום אני 'פרחיה' — כבר הייתי חודש שלם; וחוף
מזה — מחר אני רוצה דווקא לרדת לסאחנה!" — בדרך כלל
היתה חיה עונה בשקט: "אז תסעי בפעם אחרת". ובאמת לא
היה על מה להתווכח.

במשך ששת החודשים בהם היתה חיה סדרנית העבודה בגלבונו,
גילתה תכונותיה הנפלאות. היא היתה מסודרת והגונה ביותר
והשתדלה ככל האפשר להשביע את רצון כולנו. לא היתה אז
קבוצה מיוחדת של בנות שזכתה ב"ג'ובים", ולא היו בנות קבועות
שירדו לסאחנה. כל אחת — בזמנה; כל אחת שומרת ו"מפטרלת"
ו"עושה תור מוקדם" במטבח כשמגיע תורה, בלי פרוטקציה, ושום
חינחון לא היה עוזר. היושר והצדק הם היו המנחים.
וכשהיה קורה "פאנצ'ר", והיתה חסרה בת, היתה חיה מתנדבת

"מה בין מיתת נעים למיתת
זקנים? — ר' יהודה אומר:
הנר הזה בשעה שהוא כבה
מאליו — יפה לו ויפה לפתיו-
לה, ובשעה שאינו כבה מאליו
— רע לו ורע לפתילה; ר'
נחמיה אומר: התאנה הזו
בשעה שהיא נקלטת בעונתה
— יפה לה ויפה לתאנה,
ובשעה שהיא נקלטת שלא
בעונתה — רע לה ורע
לתאנה."

ב"ר ס"ב

למלא את המקום, ברוב המקרים, ולעיתים קרובות היתה חוה
זו ששטפה את הכלים במוצאי שבת, כי לא היה נעים לה להטיל
את הדבר על בת אחרת.

התפקיד היה קשה ובלתי נעים, אבל חוה ידעה לעמוד בו
ולמלאו ביושר ובאמונה, באחריות רבה וברוח התנדבות גדולה.

מדוע נשאת בדומיה הכאב

מדוע נשאת בדומיה הכאב?

מדוע לא חשנו בזהוי הסבל?

מדוע נשאת מכאוביך בלב

ועלינו יעיק משא יגון האבל?

ועת פרחים באביב רק יתחילו לפרוח

והשקו דמעותינו את העפר והאפר

את זכרך! חוה! לא נוכל שוב לשכוח

לא ישכינו החול מעל זה הקבר

בדמי ימיה נלקחת מאתנו

מעין נעוריה החל אך לנבוע

וליד קברך הצעיר כלנו נצבנו

וזכרנו כי רצית לעלות לגלבו

ונשבוענו זכרך עד עולם ועד נצח

יען מאבלך לא נוכל התאושש

כי דמותך חקוקה על כל לב ועל מצח

ועדים לשביעה מטח הירי והאש

שאלתי רק: למה? כי אינני יודעת

לא ידע זאת גם העפר התחוח

אך המשכנו עמוד שם בעין דומעת

בראש מרפן ובגו קצת שחוח

ויבקשנו מה' את נשמתך בגן עדן לנצור

ונשבוענו שנית: עד הנצח נזכר!

גדולה האבדה — ינקי

עוד היום קשה למוחנו לעכל את המציאות המרה שפקדה את ה"גרעין" עם היפרדנו מחוה לנצח. המהלומה ירדה עלינו כחתף. בטרם הספקנו לדעת כי חולה היתה, הזדעזענו לשמוע כי איננה. גם היא עצמה לא ידעה מה חמור היה מצבה.

בלילה האחרון של חייה עוד שוחחתי אתה על דברים שהיו ועל תכניות לעתיד הקרוב והרחוק. מי מבינינו יכול היה להעלות על דעתו כי זו היתה שיחתנו האחרונה?

לא רבים הכירו את חוה כפי שהיתה באמת. כל אישיותה היתה חבויה בה בפנים. כה צנועה וענווה היתה עד שאף פעם לא גילתה כלפי חוץ את כל גדולתה הנפשית. אם במשך שנה וחצי של חיים משותפים ב"גרעין" היו רק שתי בנות במזכירות ה"גרעין", והיא היתה אחת מהן, הרי עצם בחירתה מעידה עליה מבחינה אחת. ואם פעולתה האחרונה, ערב יום פטירתה, היתה ניקוי יסודי של חדר לפסח, החג שאף היא לא פיללה שלא תחוג אותו, הרי זה מעיד עליה מבחינה נוספת.

אף כי כלפי חוץ נראתה תמיד שקטה ונחבאת אל הכלים, הרי בפנימיותה היתה אישיות בעלת דעות עקרוניות ואופי מחושל אשר מעטים זכו לשכמותו.

עוד ב"הכשרה" החליטה להמשיך את חייה בהגשמת האידיאל של הקיבוץ הדתי. וכשהועלתה, בתקופה האחרונה, ההצעה להעלות את ה"גרעין" שלנו לגלבע, היתה חוה מהראשונים שהביעו את נכונותם להקים את הקבוצה החדשה ולהתיישב בה. באותו בוקר שבו לא התעוררה יותר, התקיימה ישיבת הקיבוץ הדתי, לדון בתכניות הפיתוח של הגלבע. חוה היתה מיועדת להישלח לישיבה כנציגת ה"גרעין". אולם עוד מבערב העבירה את התפקיד לחבר אחר, כי חשה בראשה.

וחוה גם ידעה חדות חיים מהי. לא רבות הן הבנות שאני מכיר שהן בעלות הכרת החיים וחוש הומור כה מפותחים כפי שהיו אצלה. גם את הטבע אהבה. מאז הצטרפותה לתנועת הנוער לא היה טיול מאורגן שלא השתתפה בו. את הגינה שלפני

"כל העושה מצוה סמוך למי-
תנו דומה שלא היתה מדת
צדקתו חסירה לו כי אם
אותה מצוה והשלימה"
קה"ר ג'

חדרה טיפחה במסירות. בקביעות ובהתמדה השקתה אותה יום
יום. ובערב האחרון, עמדה ליד גינתה, כשמבטה מופנה לאופק,
ואמרה: "אם ברצונכם להריח ריח של אביב, לכו לפרדס שליד
מחנה הנח"ל! כה נהדר האוויר שם!"

הדת תפסה חלק חשוב ופעיל בחייה. מקפידה היתה ללכת
לבית הכנסת. אם בימי העיון השונים או מדי שבת בשבתו —
תמיד היתה מן המקדימות לבוא לתפילה. ומעולם לא ויתרה על
נטילת ידים לפני הארוחה או על ברכת המזון בשלמותה לאחריה.
אותה הקפדה קיימה גם בשאר מעשיה. מעולם לא חסכה מעצמה
עבודה ומאמץ כדי שכל פעולותיה תבוצענה בשלמות ולנוחיותם
המקסימלית של החברים.

— כה קשה לשוב למסלול הרגיל בלעדיה. כיצד אפשר להת-
רגל לעובדה שלא נראה אותה עוד יושבת בחדרה, סורגת או
רוקמת, כשחיוכה לא מש מעל פניה! שוב לא נוכל לשוחח אתה
על כל כך הרבה נושאים שבכולם התמצאה והבינה אותם היטב.
וכשנצא ל"אמון המתקדם" לא נקבל יותר מכתבים מעניינים
ומעודדים כאלה ששלחה בימי הטירונויות, במלחמת ששת הימים
ובתקופות האחרות שהיינו בהן באימונים ובמבצעים.

כה גדולה האבידה! כה פתאומי היה האסון! כיצד אפשר
להשלים עם גזר הדין שאינו ניתן להבנה? והרי עד לשעות הייה
האחרונות היתה התנהגותה רגילה, מלאת חן, שמחה וחביבות.
עמוק מדי הכאב. נוכל להתעודד קימעא כי למרות הפגיעה
החדה שנפגענו בפתאומיות שבה נלקחה מאתנו, זכתה חוה
במיתה קלה, בטרם הספיקה מחלתה לפגוע בגופה ובנפשה,
באופן שנוכל לזכרה תמיד מלאת חיים כפי שהיתה.

כֹּזוּ הִיא הִיְתָה — חנה סנש

מִיָּן לְמִדַּתְ לְמַחֲוֹת הַדְּמָעוֹת

לְשֵׁאת הַכָּאב בְּחֵשָׁאֵי

בְּסִתְרָ לְבָדְ לְהִטְמִין הַתְּלוּנָה

הַסֶּכֶל הַבְּכִי וְהַדְּוִי

שְׁמַעֲנֵי אֶת הַרִיחַ

בְּלוֹעַ פְּתוּיֹת

שׁוֹאֵגַת בְּנֵיא וְהָרִים

רְאֵי אֶת הַיָּם

בְּקִלְפָּה יִזְעֵם

מְצַלֵּף אֶת עֲנָקֵי הַסֶּלְעִים

הַטְּבַע כְּלוֹ רוֹעֵשׁ וְגוֹעֵשׁ

פּוֹרֵץ כָּל גְּדֵר וְצוּרָה

מִיָּן הַשְּׁקֵט הַזֶּה בְּלִבְדָּה

מִיָּן לְמִדַּת גְּבוּרָה

... וחיה איננה אתנו — יעקב סולר

... עדיין אני מרגיש שחיה נמצאת בתוכנו. אמנם חזרו החיים למסלולם הרגיל, אך מדי פעם בפעם, ברגע של רגיעות, עולה בעיני דמותה והיא מחייכת. וכמה מוזר הדבר שאותו חיוך מעלה בנו כיום רגש של שברון לב.

כן! גדול מאוד מאוד הכאב על חברה שהיתה ואיננה עוד. אבל אם היא איננה, דרכיה ומהלכיה קיימים.

ובשבוע שלפני יום העצמאות, כאשר הבנים שבגרעין יצאו לפעילות מבצעית ועל הבנות הוטל התפקיד להכין כלים ואוכל — דומה היה לי כי גם חיה ביניהן ואפילו בראשן, כפי שנהגה לעשות תמיד.

כי הלוא כך הכרנו אותה עוד מתקופת שהותנו בגלבע. סדרנית העבודה של הבנות היתה, ובכל פעם שהיתה איזו עבודה שהיתה קשה או בלתי נעימה, לקחה אותה על עצמה וביצעה אותה בשלמות.

סמל הענווה והיושר וטוב הלב היתה. לא דיברה הרבה, המעיטה בשיחה, ודווקא שתיקתה אמרה הרבה. היא העדיפה את הביצוע ואת המעש על המלים. ורק כשהציק לה מה או כשראתה דבר שנראה בעיניה בלתי נכון וטעון תיקון, לא שתקה ולא ויתרה. דרך זו התבטאה הן בעבודה והן ביחסיה אל חברים וחברות.

למדנו להכיר את חיה על כל תכונותיה ביחוד בתקופת שהותנו בגלבע, כשחוץ מענייני הצבא הכל היה תחת ידינו. וכשרק ירדנו מהגלבע לעין הנציב, מיד, בערב הראשון, בחרנו בחיה כחברה במזכירות הגרעין. כי ידענו שחברה כמותה תדע תמיד לייצג אותנו כראוי, הן בדבריה והן באישיותה.

חיה איננה אתנו. אנו ממשיכים, והיא הפסיקה באמצע. אולם דמותה ודרכיה הולכים אתנו ולעולם לא נשכחנה.

מתוך העבודה — רחל אגמון

יכולים אנו להימצא יחד בעבודה שמונה שעות, להיפגש על הדשא או במדרכה, ונדמה שאין לאף אחד מאתנו שום סודות אישיים, והכול גלוי וידוע. ואף על פי כן נוכחים אנו שוב ושוב — וזאת לדאבונו רק בימי שמחה או ימי יגון — כי אותו חבר צדדים רבים ונסתרים לו — אחר הוא בציבור, בעבודה, במשפחה, בחוג ידידים קרובים או בצבא. אז נעצרים אנו ותוהים: מיהו אותו אדם, מה מחשבותיו, טבעו, דעותיו, מוסרו, תרבותו וכו'. הזמן גם הוא תורם את חלקו, וכך, אגב הערה, בדיחה, תגובה, הרהור — או כך סתם — נוצר הקשר האישי החשוב הנותן לאדם הרגשה טובה ובטוחה בעולם...

ככה היכרתי את חוה.

קשה לי לדבר עליה בלשון עברי. רוצה אני לסיים את הוויכוח הסוער שניהלנו ביום א' אחרי הצהריים, פחות מעשרים וארבע שעות לפני שעצמה את עיניה לנצח...

כשאני חושבת ושואלת את עצמי למה בעצם כה התקשרנו, הרי נראה לי כי תכונותיה של חוה הן שקירבו אותי אליה. מזגה שופע האחריות, הרצון והמסירות; אותה העקשנות שהכול יהיה מסודר, נקי ושקט, מלא אהבה ותשומת לב — אילו הן התכונות שאני מעריכה ודוגלת בהם.

בין ניקוי סיר לטיגון ביצה צצה מחשבה, ריכול, חינך, רעיון, הערה, סיפור על הבית או סתם בדיחה. אותם החיוכים, המלים והרמזים, שבאו בזמנים שבין הזמנים הם שיצרו את הקשר בינינו, אותו הקשר שחשתי אותו ועמדתי עליו במיוחד רק לאחר שנלקחה מאתנו בפתע פתאום.

שקטה ורצינית הייתה חוה וכך גם הלכה מאתנו. יהי זכרה ברוך.

אם בכאב הקרוע...

אם בפאב הקרוע להחזירה יכלנו

וכאבנו אזי פאבו של עולם

אם בשתיקה החזרת היא שבה אלינו

ושתיקנו כלנו עד נצח

הדמעה לו נפחה בה שוב רוח חיים

והיינו בוכים עד מלאו הימים

ואם בצעקה הזועמת אלינו היא שבה

וצעקנו עד נעו אמות וספים

אך לשוא

לא כאב ושתיקה לא דמעה או צעקה

רק דממה

דממה אלקמת ונוקבת ושואלת

דממת השכול

הידיים הזריזות — מרים

ישנם בני אדם המתגלים לפניך בחיוך ובצחוק רועם. דמותם של אחרים מופיעה לנגד עיניך מלוות בדיבורים והמולה מסביב. — דמותה של חוה לעולם תעלה לפני מתוך השקט.

יכולת לשבת עם חוה ערב שלם בחדר מבלי להרגיש בנוכחותה. היא ישיבה לה מכוונסת בתוך עצמה ומאזינה לשיחה הקולחת. לא נתגלתה לא בשעת וויכוחים ולא בשיחות סוערות. החלפת דעות נעשתה בשיחה שקטה או בזמן העבודה, כאשר רק הידיים הזריזות מורות על המרץ הגלום בה.

הידיים של חוה — לעקוב אחריהן, בעבודתן, היה כמו לעקוב אחר כספית מתרוצצת, עד שהחילות תמהות מהיכן בא מרץ כזה לנערה שקטה כל כך. רק מאוחר יותר הבחנו שההסתגרות והשקט שלה לא באו מתוך אדישות או חוסר מעש. חוה לא דיברה — היא פשוט עשתה ופעלה.

ולפתע נפסק הכול, והשקט, שהיה כל כך שלוו ומרגיע, הפך למעיק, מכאיב וזועק.

וכשעמדנו ליד הדגל המורד לחצי התורן, אבוקת הזיכרון צרבה את העיניים, כאילו לא די בצריבתן של הדמעות העומדות בזווית העין ואינן מצליחות לגלוש מטה ולהמיס בדרכן חלק מן הכאב השוכן עמוק בלב.

הלב כלו עצבת -

הפְּרָחִים בְּשָׂדוֹת עוֹד יוֹסִיפוּ לְפָרוֹחַ

צְפָרִים עַל רֵאשֵׁי אֵילָנוֹת יִזְמְרוּ

גַּם קִרְנֵי הַחֶמֶה עוֹד יוֹסִיפוּ לְזָרוֹחַ

רַק הַלֵּב הוּא שָׁחוֹר מוֹל אוֹתָם הַגּוֹנִים

רַק הָרֵאשׁ כָּאֵן כְּפוֹף מוֹל פְּרִיחָה שֶׁל אָבִיב

כִּי הַבְּכִי נֶחְנַק מוֹל כָּל צָחוֹק וְשִׁירָה

וְדַמְעָה בּוֹדְדָה עַל הַלְחֵי נוֹתֶרֶת

כִּי בַחוּץ הָאָבִיב כֹּה יָפֵה וּבְהִיר

רַק הַלֵּב רַק הַלֵּב הוּא כְּלוֹ עֲצָבָת

בעיני מחנכת — יהודית פרנקל

תמיד הישירה מבט אל אלה שמסביבה מתוך אימון ומאור פנים ומבלי להתבלט. וותרנית היתה בעיניי ההצלחה הגשמית. זו לא נראתה לה חשובה.

הלימודים הפורמאליים, המזכים בציונים ותעודה, היו בעיניה טפל, ותלמוד תורה — עיקר. בלימוד פרשת השבוע עסקה במסי-רות ובקביעות, ורוב השאלות שהציגה התייחסו לענייני "מידות" על פי העיקרון של "מעשה אבות סימן לבנים". והלוא "בת אבות" היתה, ביניהם מחבר "דורות הראשונים".

עיקביות ללא וויתור ופשרה ציינה את דרכה לאחר שסיימה את בית הספר התיכון. החלטתה לעבור דרך משותפת עם חברה וחברותיה לגרעין, לא לשיעורין ולא לחצאין, ולצאת עמהם לקבוצה, בשלה מוקדם ולא היתה נושא לדיון ומיקוח, וכמובן לא נושא להתפאר בו.

בדמותה היתה כסמל ליפי הנפש ולענווה עם הבטחון הפנימי שאינו תלוי בדבר.

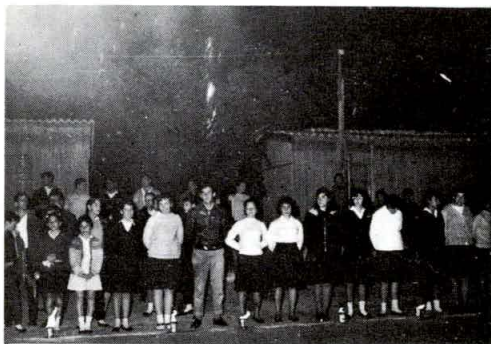
אבדנה לנו כאב, וזכרה לברכה.

בעיני מדריכה — ברכה

... פתחתי את המכתב, ונאלמתי דום. קראתי את הכתוב כמה פעמים, ולא האמנתי: חוה איננה! — הייתכן? — מדוע? הרי רק עכשיו התחילה את חייה העצמאיים במשק, שראתה בו את עתידה!

לא היכרתי את חוה בחייה האזרחיים. היכרתי אותה רק בלבוש הצבאי — בגדי חאקי וכובע טמבל צמוד לראש. אף פעם לא נתקלתי עם חוה בענייני משמעת ולא שמעתי אותה מתאוננת. סגל המדריכות ציין אותה כנחמדה, לא בולטת, שקטה וצנועה...

מן הצד — צופיה

קשה לי לספר על חוה. לא הרבה הכרתי אותה, אך מה שהכרתי — אהבתי.

כמפקדת, קשה להגיע לתוך תוכה של כל בת, להכיר אותה כמות שהיא, על כל חוויותיה ובעיותיה, כמות שהיא ולא כפי שמנסים תמיד להופיע בפני המפקדים. כי כל מפקד, ולו גם הזוטר, ולו גם הקרוב ביותר לחייליו, נשאר, בשלב מסויים, מחוץ למעגלו הפנימי והסגור של הגרעין וחבריו. לא תמיד מתאפשר להכיר מקרוב את נפש הבת, ולא כל שכן בת כמו חוה. כל כמה שניסיתי להכיר אותה ולרדת לשורשי אופייה — לא תמיד עלה הדבר בידי. כי חוה שמרה לעצמה את מיטב מחשבותיה, רגשותיה ודאגותיה.

קשה שבעתיים לדבר על חוה כעל אדם שאיננו עוד, כי לא כן הוא. חוה היתה תמיד במרכזם של חיי הגרעין. ידועים וזכורים ספלי הקפה שהיו עוברים בינינו מדי ערב, בשבתנו בחדרה לשיחות ודברי להג וצחוק. נראה שחוה עדיין בתוכנו. קשה לתאר הכול בלעדיה.

גם כחיילת היתה חוה דמות מיוחדת. היא לא הבינה מדוע על הבת להיות "קרבת" כגבר. היא לא קיבלה את ההשקפה הזאת וניסתה תמיד להתווכח אתי בנושא זה. חוה ראתה את חשיבותה של החיילת בנח"ל בצד החברתי ולא בהידמותה למשהו שאינו מתאים והולם את דמותה היסודית.

והיתה בה ישירות לב מיוחדת. אם לא אהבה את האימונים, הרי שאמרה זאת במפורש, והסבירה עמדתה. אך משהבינה שהחובה מוטלת עליה למרות התנגדותה — מילאה אותה על הצד היותר טוב. וכך בדברים רבים אחרים.

יטיבו חברי הגרעין לספר על חייה בתוכנו, אך כאחת שבמידת מה עמדה מן הצד, היטבתי לראות עד כמה היתה חוה במרכזו של הגרעין. בשקט האופייני לה דאגה הן לבעיות המרכזיות של הגרעין, הן לחיי החברה שלו והן לבעיות הקטנות והיום-יומיות.

"... ביום שלישי חזרנו מס-
דרה בת שבוע, היה נחמד
אבל קשה..."

התהלכה תמיד זקופה ותמירה, צעדה שקט ובוטח, וכמין שלוח
נסוכה על סביבותיה. מאופקת היתה תמיד וקשה היה להכיר
בה שהיא רגושה או דואגת. תמיד ידעה להסתיר את דאגתה
ובעיותיה מהזולת, ולא רצתה לערב אחרים, יחיד או חברה,
בבעיותיה או בכאביה.

זכורתני, פעם, כששכבה חולה, שמחה שבאנו לבקרה, אך
דבר לא אמרה על מחלתה או כאביה. בשלוותה ובהתאפקותה
נראה היה כאילו היא הבריאה ולנו היא דואגת.
בין כל הבנות ראיתי תמיד את חוה כמין עמוד תווך, עמוד
יציב שתמיד תומך את כולן ותמיד המרכז של הכול.

ונראה לי היום שעדיין דמותה חיה בקרבנו ומהווה שוב את
המרכז — שדמותה השלווה קורנת התאפקות ושקט על כולנו
ועוזרת רבות להפנים עמוק עמוק את אותו כאב אכזר ולא מבין.

"אחד מן האחים שמת, ידאגו
כל האחים. אחד מן החבורה
שמת תדאג כל החבורה."
גמרא מס' שבת

לעד בלב נחרתה -

קח אותה מעמנו

אמרנו בכאב אף כי לא אבינו תת

ודגלנו הנשק ברטט

קח אותה מעמנו הר הגבורה והשכול

הצנע בין רגבי מקימים ומגנים דוממים

את הצנועה בכנותינו

כי רק את הטובים ביותר לקחת אתה יכל

ומטחי פרדה שידעו כי נתנה את הכל

יחבקו עלומים נבולים יכופו כתרי פרחי אביב

ויעידו הדים

איז את מארץ חיים נחרתה

לעד בלב נחרתה

לכאורה . . . — רוחי

לכאורה הכול נשאר כשהיה — כמו תמיד, ממשיכים לשבת בחדרים, לוגמים כוס קפה, משוחחים על דא ועל הא ומעבירים תחת שבט הביקורת והלשון עולם ומלואו — המשק, הצבא, האוכל, ארוחת הבוקר של אתמול . . .

ואז נזכרים בחביתות של חוה, ובעוגות אותן אפתה לקבלת השבת במועדון, ואיך ארגנה את הציוד והאוכל לטיולים . . . וכך יושבים, ומשוחחים, ואולי אפילו מחייכים — כי הכול כל כך טבעי ורגיל — כי לכאורה שום דבר לא השתנה . . .

הערב יישבו כולם בחדר של חוה, עד השעות הקטנות של הלילה, וחוה אולי תאמר בתחינה: "חברה, עשו טובה! אני קמה מחר בשעה ארבע בבוקר!" — אבל דבר לא יעזור. — וכי היכן יישבו ויתבדחו אם לא כאן? הרי ברור שכאשר אין תכנית אחרת, חדר זה הוא המועדון ומרכז הוויכוחים; כאן לוגמים כוס קפה וזוללים מעט עוגיות; כאן נולדות הבדיחות החדשות; בקיצור — זהו מקום המפגש של החבר'ה.

— כי למרות דמותה המופנמת, למרות היותה שקטה ובורחת מפרסום, למרות הכול — היה החדר של חוה מלא תמיד.

— כן! — לכאורה יישבו שוב הערב בחדר של חוה, אבל רק לכאורה. רק לכאורה שום דבר לא נשתנה.

וכי מה שונה עתה? — בחדר נותרו רק שתי מיטות; במזכיר-רות הגרעין נשארו רק שני בנים; בסידור העבודה חסר שם אחד, ודווקא שמה של חוה . . .

. . . ואנו רוצים להאמין כי בזה מסתכמים כל השינויים; ואנו רוצים לתקן הכול ולהיות בטוחים ששוב חוה אתנו . . .

אבל הן אנו השתתפנו בלוויה, אנו שפכנו את סלי העפר . . . אנו ירינו את מטחי האש . . .

אנו נעצרנו ליד הדלת כשחזרנו הנה — נעצרנו, וכרגיל, רצינו להיכנס ולשאול את חוה אם יש קפה — כי היינו מיואשים ושבורים — אך משפתחנו את הדלת ראינו בחדר רק שתי מיטות . . .

נזכרך -

אַחְרֵי הַיָּמִים הָרִאשׁוֹנִים

עֲטוּפֵי הַיָּגוֹן

אַחְרֵי שְׁנוֹתֵינוּ לְבַד

שְׂכוּלִים

אַחְרֵי שֶׁפָּר מִפְּנֵינוּ אוֹתוֹ

מִבֶּט טוֹעָה לְפֶשֶׁר

וְנִסְיָנוּ לְמַצוֹא מְקוֹם בוּ נוּכַל לַעֲגוֹן

וְנִסְיָנוּ לְמַצוֹא חֲזוּרָה אֶת הַקֶּשֶׁר

אֶל כָּלֵם

וְחִפְשָׁנוּ אוֹתָם יָמִים כְּחֵלִים

וְצִלּוּלִים

שֶׁהָיוּ מִתְמִיד

וְתִקּוֹת שֶׁל עֲתִיד

אַחְרֵי שֶׁשָּׁבְנוּ לְחַיּוֹת

כְּמֵאֵז וְעוֹלָם

וְנִשְׁאַר רַק קִבְרֵךְ עֲפָרֶךְ

אָנוּ בְּכֵאֵן

תְּמִיד נִזְכָּרְךָ נִזְכָּרְךָ

"... אני רוצה להיות שם.
אבל בצבא אין רוצה ואין לא
רוצה, אלא צריך לעשות מה
שאומרים לך..."

"...היום קבלתי את מכ-
 תבך הראשון מן הטירונות...
 ואני מקווה שכל העסק שנק-
 רא טירונות עדיין נחמד!
 בסוף לאחר שתגמור ותסתכל
 על הכל ממבט שונה זה יהיה
 באמת נחמד ולא כל כך
 נורא."

"...שאלת אם אני צועדת;
 ובכן, אני צועדת, ואפילו
 בשורה הראשונה לצערי."

כסלו תשכ"ז

ב"ה

להורים, שלום.

מאחר ומקבלים כאן כרטיסים כאלה ונאמר לנו שצריך לכתוב אני כותבת לכם מלים מספר.

אנחנו נמצאים כאן בתל-השומר, קבלנו זריקות (2) ועשינו שקוף והצטלמנו, ועכשיו עלינו לחתום על טפסים שונים ואח"כ לקבל כסף ולנסוע הביתה. ככה אין חדש. במשק הכל בסדר. מחכים לכם לשבת. דרך אגב, אני אהיה ביום ראשון ושני אחרי שבת חנוכה בירושלים במסגרת מתיבתא של הגרעין. פרטים נוספים אכתב מאוחר יותר.

בינתיים מבקשים כאן את העט, לכן שלום ולהתראות

ח ה .

יום רביעי, אדר תשכ"ז

ב"ה

אמא, אבא וכו', שלום.

אני נמצאת סוף סוף במקום אחרי יום שלם של טלטולים וכו'. בינתיים לא קשה בכלל רק בכל מקום צריך לחכות המון זמן. קבלנו כבר את כל הציוד הדרוש פחות או יותר ונהפכנו לחיילות אמיתיות. זה דוקא נחמד להרגיש כחיילת. בינתיים טוב, מתרגשים קצת ולא יודעים מה לעשות בדיוק. צועקים, צוחקים ועוד.

אנחנו כאן מחלקה דתית שלמה, וכל הגרעין נמצא פחות או יותר ביחד. אני נאלצת לסיים כי צריך לנקות כאן מסביב ולעבוד קצת.

אין מה לדאוג, והכל בסדר.

נבוא כנראה לשבת הבאה (פורים) הביתה. עדין לא בטוח.

הכתובת שלי היא . . .

אמא, את יכולה כבר לפי כתובת זו לשלוח חבילה.

בס"ד

אמא, אבא וכו', שלום.

.....

אתמול יום רביעי ירינו בפעם הראשונה ברובה. ההרגשה הייתה נורא לא טובה והרבה בנות ממש בכו בשעת היריה. ישנם בנים שמתלהבים מאד מאד מיריות. אני בכלל בכלל לא.

ביום ראשון כנראה שנצא לסדרה, אבל יתכן שידחו את היציאה ליום רביעי. זה עדין לא ברור בכלל.

בקשר לביאה הביתה גם כן לא ידוע. חשבנו שנבוא בשבת הבאה אחרי הסדרה, אבל כיון שהסדרה תדחה לא נבוא (כתבתי אתמל מכתב ובו כתוב שאבוא לשבת הבאה, אבל כאמור כאן עדין לא ברור). בצבא בכלל לא ברור שום דבר.

או, נזכרתי. אתמל, כשירינו, אז נוסף על ההתרגשות מהיריה הראשונה בקר כאן הרמטכ"ל ופמליה גדולה שלו, כולל אלוף עזר ויצמן, מפקד פקוד הנח"ל ועוד רבים אחרים. הוא דבר אתנו והיה נחמד מאד (הוא שאל כמה חודשים אנחנו כבר כאן).

היום אחה"צ התקיים כאן פורים, כלומר קרנבל. הבנים שלנו ואנחנו עשינו חתונה יפה מאד, והשמחה היתה רבה, אם כי לא הרגשנו כמו בפורים.

. . . אמא, תמסרי בבקשה לג. את שק השינה שלנו וכן מספר זוגות גרבי צמר, כי נגמר לי המלאי שלהם. אם יש לך תצרפי גם קצת דברים טובים, אם כי בינתיים יש לי ולאחרות כאן בשפע. . . ושוב שבת שלום, ד"ש לכולם

שלכם ח ה .

יום חמישי. אייר תשכ"ז

ב"ה.

אמא, אבא, שלמה ושמוליק, שלום.

ובכן הגענו לגלבע, בשעה טובה, אתמל אחה"צ. בגלל המצב כיום הגענו רק הבנות וגם כן לא כולן, כי חלק צריכות לצאת לקורסים ביום ראשון הקרוב. במקרה והקורסים לא מתקיימים, הן עולות ביום ראשון. . . .

כבר כתבתי לכם שפגשתי את א. פ. בעפולה. הוא סיפר שגם במשק גייסו כבר הרבה חברים, והמצב אינו טוב במיוחד, אבל נקוה לטוב.

אשר לדברים שלי שנשארתי בבית, בינתיים אין צורך לשלוח כלום מזה כי מה שאני צריכה יש לי פחות או יותר, ובינתיים אפשר לחכות עד שנבוא הביתה, אם כי עדיין לא ידוע מתי זה יהיה. אפשר רק אם אתם יכולים לשלוח חבילה של ממתקים וכו' אבל זה הכל.

וקצת מהנוף שרואים כאן.

מחלוננו נשקף עמק בית שאן מצד אחד, ומצד שני המשך הרי הגלבע. המקום יפה מאד, אם כי אפשר לשפצו די הרבה וגם רצוי. נקוה שכשנהיה כאן כולנו, כולל בנים ובנות, ונכנס למסלול חיים רגילים כאן הכל יהיה עוד יותר יפה. . . .

בינתיים לומדים קצת ומתאמנים קצת. . . . האוכל כאן טוב יחסית. . . . ונקוה שישאר כך. . . .

כתובתי כאן: חוה ריבלין (מגשימים) ד. צ. . . . צ. ה. ל.

... בקר כאן הרמטכ"ל
והפמליה שלו, כולל אלוף
עזר ויצמן, מפקד פקוד הנח"ל,
ועוד רבים אחרים. הוא דבר
אתנו והיה נחמד מאד.

ב"ה.
יום שלישי, כ"ז אייר תשכ"ז
אמא, אבא, שלמה ושמוליק, שלום.

בעיצומה של מלחמה אשר אין איש יודע מה סופה, אני ממשיכה לכתוב אליכם, ואני מקווה שהמכתב יגיע. אנחנו כאן מודאגים מאד, לאחר ששמענו על הנעשה בירושלים. אצלנו בהאחזות הכל בסדר. מסביבנו נערכת מערכה גדולה על ירדן, אבל עד אלינו הם לא מגיעים. אנחנו רק שומעים כאן כל היום קולות פגזים ומטוסים חוצים את האזור. מסביבנו הכל כבוש ע"י ישראל כך שנהפכנו עכשו מהאחזות בספר להאחזות במרכז המדינה כמעט.

אני עובדת עכשו די הרבה במטבח. העבודה קשה, כי מלבד הכנת הארוחות צריך להעביר אותם לבנים ולבנות היושבים בחפירות, אבל אין דבר. העיקר שעושים משהו. מצב הרוח הוא טוב מאד, אם כי כאמור התחלנו היום לדאוג לכם ולכל השאר שבירושלים.

אנחנו פה מתכננים עליה לרגל ביום השבועות לירושלים העתיקה.

מאחר ומתחיל להחשיך, אני מסיימת, בתקווה שהכל יסתיים בכי טוב. לנו אל תדאגו רק תודיעו מה נשמע אצלכם. להתראות, ושוב תודיעו משהו.

שלכם חוה.

ב"ה.
יום שני בצהריים. אייר תשכ"ז
אמא, אבא וכו', שלום.

... אצלנו הכל בסדר. כמובן שמורגש כאן מתח, במיוחד בלילה. הלילה חפרנו כאן עמדות. תארו לכם את חוה וכל שאר חברותיה חופרות עמדות בחצות הלילה או שומרות עם נשק טעון על גבולות ישראל. אבל אל תבהלו. זה לא נורא כל כך... להתראות וד"ש לכולם.
חוה.

ב"ה.
יום ראשון, 4/6/67
אמא, אבא, שלמה ושמוליק, שלום.

אתמל בערב כתבתי אליכם גלויה והיום שוב אני כותבת, כדי שלא תדאגו... מה נשמע אצלכם? שמענו היום שירו קצת בירושלים. אני מקווה שזה לא נורא כל כך, אבל תכתבו יותר ותספרו, כי גם אנחנו כאן דואגים לכם בדיוק כמו שאתם דואגים לנו...
שוב, אל תדאגו, ותכתבו.

שלכם חוה

מוצאי שבת, ב' סיון תשכ"ז

ב"ה

אבא, אמא . . .

כבר כמה ימים לא כתבתי אליכם, אבל אתמל דברתי עם אמא, כך שזה לא נורא-

אצלנו כאן אין הרבה חדשות. כוננות של ממש כבר אין כאן. כולנו עזבנו את העמדות, והחיים מתחילים להיות רגילים.

כאן בימי המלחמה לא היה כלום, אם כי חששנו מאד מהפגזה, שהרי מי-עמי הופגזה וישובי תענך הופגזו ואנחנו היינו בתור. ראינו איך כבשו כאן את כל הכפרים מסביב, כולל ג'נין.

אנחנו מחכות עכשיו לרגע שנוכל לבוא הביתה ולראות את כולכם שלמים ובריאים . . .

כתבו הרבה ובינתיים להתראות.

ח ו ה .

"... העבודה נעימה מאד וגם נותנת ספוק כשאתה רואה את החברה נהנים מהאכל שאתה מכין."

יום רביעי, כ"ח אייר תשכ"ז, 7/6/67

בס"ד

לכלם שלום.

אמנם רק מקודם דברתי אתכם, אבל בכל זאת גם לכתוב ממשיכים. כאן שמענו בשמחה גדולה מאד על כיבוש העיר העתיקה. כולם מתרגשים ולא יודעים בכלל מה להגיד ואיך להתבטא. שמענו עכשו כי גוש עציון נכבש, וגם זה משמח מאד, כי יש לנו הרבה חבר'ה בגרעין מגוש עציון.

מה נשמע אצלכם? איך עברו היוםים הקשים האלה? לפי דברי אמא זה היה די קשה, ונקוה שלא יחזרו יותר ימים כאלה. אתם ודאי רוצים לדעת אין אצלנו, ובכן:

ראינו אתמל איך כבשו את ג'נין ועוד הרבה מקומות אחרים בירדן. תארו לכם מה זה לראות אוטובוסים של אגד ודן בתוך ירדן. זה ממש נהדר.

אתמל כבשנו ללא אש את הכפר שנמצא על ידנו, הוא פקועה. מספר חבר'ה מכאן ירדו לכפר, אחרי שראו על בתויו דגלים לבנים וקבלו את בקשת הכניעה. היום נכבשה ג'ילבון גם היא כמו פקועה. אלה הם שני הכפרים שמהם פחדנו, ועכשו גם הם בידינו.

הגלבו ע נהפך מהאחוזת ספר למקום במרכז הארץ. נראה לי שזה כל מה שיש לי לספר. על ירושלים נשמע מכם. לנו כאן קצת קשה לתפוס בדיוק מה קורה שם ואיך זה שהעיר העתיקה סוף סוף בידנו.

ושבו שלום שלום ונקוה שנוכל להתראות בקרוב. ד"ש לכולם.

שלכם ח ו ה .

יום שני, ד' סיון תשכ"ז

בס"ד

אמא, אבא, שלמה ושמוליק — שלום.

כרגע אני יושבת על הדשא שמול החדר שלנו וכותבת אליכם, כשלנגד עיני משתרע כל העמק. המראה ממש נהדר. בחדרים חם עכשו, ולכן כולנו כאן בחוץ, האחת קוראה והשניה כותבת והשלישית סורגת. בקיצור החיים מתחילים להכנס למסלולם הרגיל. אני עובדת עכשו במטבח בתור מוקדם. . . העבודה די קשה אבל משתלמת, ואני חושבת שאם אני אשאר בעבודה זו אז אני לא ארד לעבוד במשק.

הבנים שלנו עדין לא הגיעו, וכנראה יגיעו בשבוע הבא. נ.ק. היתה אצלם אתמל. . . ומצאה את כולם בריאים ושלמים, ב"ה. מצב הרוח אצלנו אתמול והיום אינו הכי טוב. שומעים כאן כל רגע על אנשים אחרים שנהרגו או שנפצעו, וזה גורם למצב רוח רע.

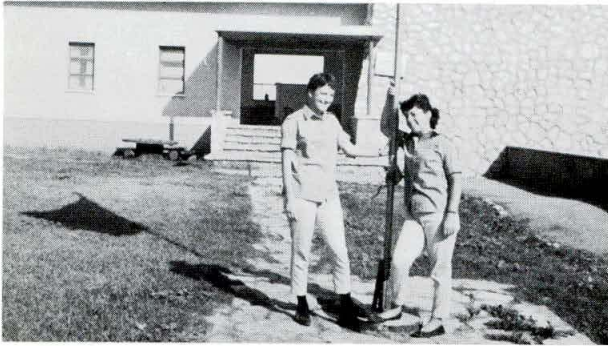
עכשו קבלנו כמה מכתבים מהבנים שלנו, וזה הרים קצת את המוראל. חוץ מזה הרבה בנות קבלו חבילות היום לאחר שבוע שלא הגיע כלום, וזה גם הרים את מצב הרוח. גם אני קבלתי היום את החבילה. תודה רבה.

. . . נראה לי שזה הכל כרגע. מכם עדין לא קבלתי מכתב מאז

המלחמה. אני מקוה שבקרוב נהיה בבית אם כי עדין לא מדברים על זה כאן. אני כבר מאד מאד מתגעגעת אליכם ובכלל רוצה לראות את כולם.

... מחר בערב שבועות — נקוה שהחג יעבור יפה. בינתיים שוב חג שמח או שבת שלום ולהתראות בקרוב ותכתבו. שלכם, חוה.

מוצאי החג (אור ל' בסיון תשכ"ז)

בס"ד.

אמא, אבא, שלמה ושמוליק — שלום.

חג השבועות עבר עלינו כאן די יפה, אם כי בודאי אצלכם היה שמח יותר ונרגש יותר. כאן לא מורגש כלום מכל הנעשה בארץ. אנחנו פשוט מנותקים מכל זה. רדיו כמעט ולא שומעים, כי כל הבטריות בטרנזיסטורים נגמרו אחרי המלחמה. עתון בקושי נמצא כאן ...

את מכתבכם ממוצאי שבת קבלתי רק אתמול. .. אבל החבילה הגיעה עוד לפניו. .. איך עבר חג השבועות אצלכם? האם הייתם כבר בכותל המערבי או בבית לחם ובשאר המקומות? מה שלום אומה? האם היתה אצלכם בשבועות? תמסרו לה שאצלי הכל בסדר ושלא תדאג לי כל כך. אולי בהזדמנות אכתוב לה כמה מלים טובות. .. מה שלום סבתא. .. שמעתם אולי משהו מהדודים והדודות. ..?

בינתיים שלום ולהתראות. עדין לא ידוע בדיוק מתי נבוא הביתה.

גם אני כבר מתגעגעת מאד.

שלכם חוה.

בס"ד.

יום שלישי. אדר תשכ"ח

אמא, אבא וכו' — שלום וברכה.

מאחר ובקשת ממני מכתב לכבוד שבת, אני כותבת הערב בתקוה שהוא יגיע לשבת.

אצלנו אין הרבה חדשות. הכל כרגיל, עובדים כמו תמיד, שעה פה ושעה שם . . .

היום היה כאן צ. א. רוצים שנעלה לגלבוץ על מנת לאזרח אותו, אבל זה תלוי במספר החברה שירצו להשאר שם גם אחרי הצבא. יש כאן עכשו הרבה ויכוחים אם להשאר או לא ואם זה כדאי או לא. את הקיבוץ החדש רוצים להקים קצת יותר נמוך וקרוב לעמק, וביום ראשון נשמע הרצאה מדוייקת על מה שיהיה שם מבחינה משקית.

ביום ששי הבא נבוא הביתה לחופשה ארוכה עד יום חמישי . . . מאחר והשעה כבר די מאוחרת, והיום התווכחנו הרבה והתעייפנו הרבה כי היה לנו מסדר של אלוף פיקוד הנח"ל שמאלי, אני מסיימת . . . ולהתראות.

ח ו ה

בס"ד.

מוצאי שבת. (אור לכ"ד אדר תשכ"ח)

אמא, אבא וכו' — שבוע טוב.

לאחר שבת נחמדה מאד, כשכל הגרעין היה כאן, כולל בנים ובנות ואורחים, אני כותבת מכתב במצב רוח מצוין.

זוהי סה"כ השבת השלישית שכולנו כאן מאז שירדנו מהגלבוץ. היה שמח מאד, שרנו הרבה והלכנו לטיל, ובכלל היה מצב רוח טוב.

כבר כתבתי בשבוע שעבר שמדברים כאן על עליה לגלבוץ . . . כאן מתחילים לדבר על זה ברצינות. הרבה חברה מוכנים לעלות לשם עם תנאים מסויימים. גם אני ביניהם. כשאבוא הביתה אספר

הכל. מה דעתכם? בינתיים יש לחבר'ה על מה לדבר. השבוע יבוא הנה ב. מההנהלה הארצית. הוא כלכלן ויסביר לנו מה התכנית המשקית של המקום. ביום חמישי יהיו בירורים אישיים לכל אחד ואחד, אם הוא רוצה ללכת או לא . . .

השבוע אעבוד כנראה במטבח בתור בוקר, כך שאפשר לטלפן בבקר.

. . . להתראות ביום ששי.

ח ו ה

המכתב האחרון

ב"ה.
יום חמישי בערב (אור לז' בניסן תשכ"ח)

אמא, אבא, שלמה ושמוליק — ערב טוב.

ראשית כל מה שלום אבא. אני מקוה שהוא מבריא לאט לאט. אצלנו אין הרבה חדשות. ליזר כבר בסדר. אתמל היה בעפולה ואמרו לו שהוא כבר בריא. כנראה שבשבוע הבא יתחיל לעבוד. גם יעל מרגישה טוב ועובדת קשה, כי עכשו חופש בביה"ס והיל"דים במשק. ההכנות לפסח סוערות. אני מקוה שלא יכניסו אותי למטבח בשבוע הקרוב, כי הבלגן שם גדול מאד.

השבוע עבדתי בגן, אבל היום לא עבדתי בכלל, וכנראה גם מחר לא אעבד. יש לי כאב ראש כבר מיום שני והקאתי כבר פעמיים. הייתי היום אצל הרופא. הוא בדק אותי מכף רגל ועד ראש ואמר שאין לי כלום.

הוא שולח אותי ביום ראשון לבדיקות דם בבית שאן. בינתיים אני נחה בחדר או על הדשא ולא עובדת.

אני רוצה לבוא הביתה אולי ביום שני, אם ארגיש טוב, ולחזור ביום שלישי בלילה . . .

נדמה לי שזה הכל.

בינתיים אל תדאגו ותהיו בריאים.

להתראות, ח ו ה .

לא!

חווה לא באה הביתה ביום שני.
ולא רק נדמה שזה הכל. — זה הכל!
ואין אפשרות להתראות.

כי ביום שני בבוקר, גוועה חווה והשיבה רוחה לבוראה,
לאחר ימי מחלתה הקצרים. על מיטתה, בצריף, במחנה הנחל
שבקבוצת עין הנצי"ב, מצאוה חברותיה וחבריה שוכבת בלא רוח
חיים. כך נסתיימו תשע עשרה השנים ועוד מספר החודשים של
ימי חייה.

ואיננה — כי לקח אותה אלקים!

ונדהמו ההורים והקרובים, החברות והחברים. וגדל היגון
והבכי, הכאב והאבל.

וקונן האב וכתב "איכה", ובכו חברות וחברים וכתבו הגיגים
ושירים, וגם מורות ומפקדות העלו הערכות, אולם יותר ממה
שכתבו נשאר בלבבות והובע בדמעות.

חווה אסתר הראשונה

עליה השלום

סבתא של חווה אסתר, אם אביה, שעל שמה נקראה, אף היא לא האריכה ימים. היא נולדה להוריה חנה יוטא וחיים אליהו יוסף הלוי המבורגר ז"ל, בי"ז באדר תרמ"ט, בירושלים, ונפטרה בהיותה כבת עשרים ותשע, בי"ט בטבת תרע"ח, בדמשק, לשם הוגלתה היא ובעלה אליעזר ריבלין ז"ל עם הגולה אשר הוגלתה מירושלים בימי מלחמת העולם הראשונה.

מי יודע אם בית העלמין היהודי שבדמשק, שם נקברה, קיים, ואם הקבר שלם.

יזכור אלקים את נשמות הסבתא והנכדה ויצררן בצרור החיים. יסתירן בסתר כנפיו לעולמים, בגן עדן תהא מנוחתן, ה' הוא נחלתן, ותנוחינה בשלום על משכבן, אמן!